

iniatuur

Jaargang 25 **3** Oktober 2021

Vereniging Vrienden Martinikerk

Secretariaat
Martinikerkhof 3
9712 JG Groningen

Telefoon
050 311 12 77

E-mail
vriendenmartinikerkgmail.com

Website
www.vriendenmartinikerkg.nl
www.martinikerkg.nl

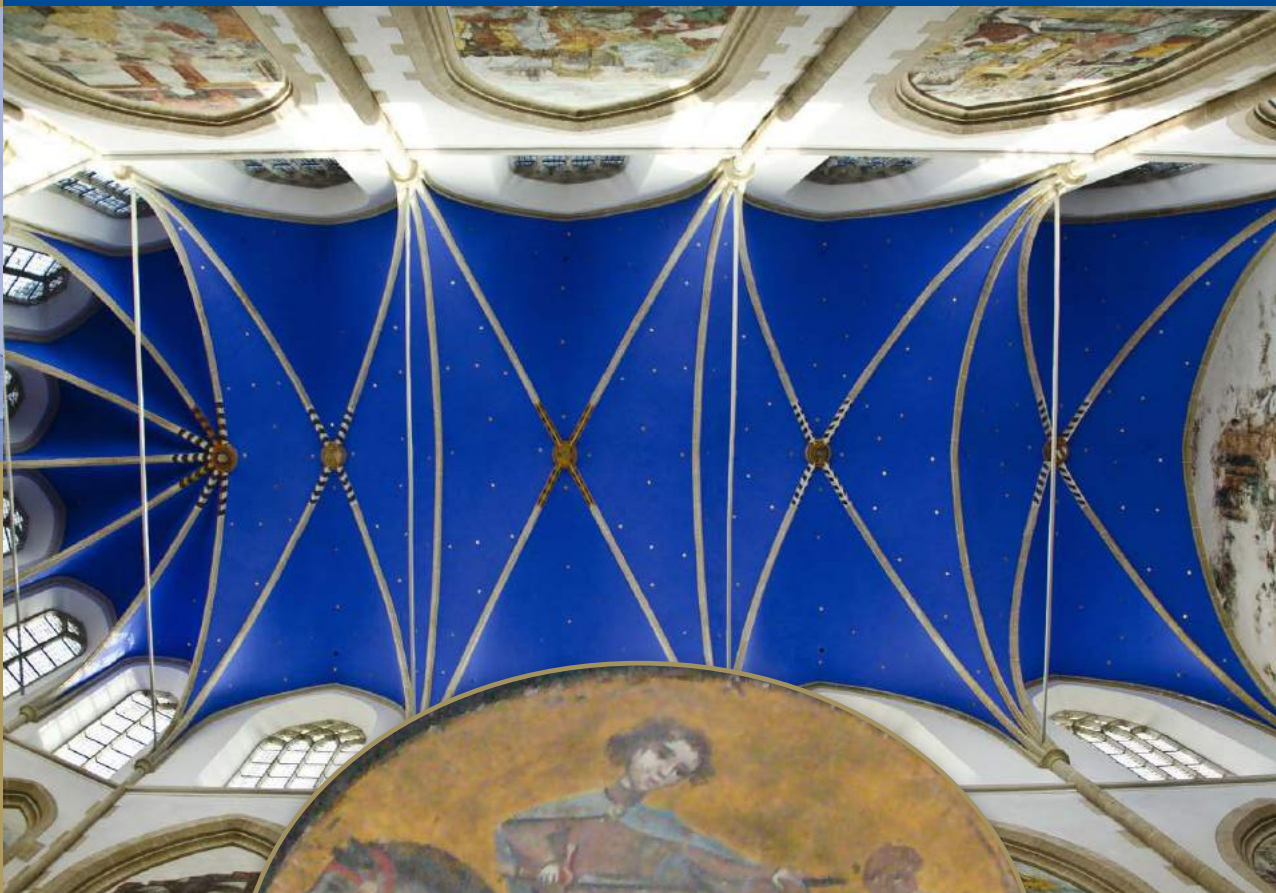
Colofon

Redactie
Ton Heuvelmans
Annelies Noordhof-Hoorn
Tonko Ufkes
Jan Visser

E-mail
info@martinikerkg.nl

Fotografie
Jan Visser
Jan Haak
Ton Heuvelmans

Druk
MarneVeenstra
Groningen

*Sluitsteen in
het hoogkoor*

Mien Lutje Lanteern...

e Martinikerk in lockdown

Jan Haak

Met de lockdown in maart 2020 kwam de sneltrein waarin we ons bevonden abrupt tot stilstand. Verhuringen werden geannuleerd en kerkdiensten afgelast. Het werd stil in de kerk. Langzaam maar zeker kwam een vast patroon van onlinediensten op gang. In de kooromgang werd een stiltekapel ingericht. Conservatoriumstudenten kregen geen les meer maar speelden bij toerbeurt op het orgel, zodat afwisselend het geluid van de stofzuiger en van Bach te horen was in de kerk. Het gebouw is grondig schoongemaakt, van de verwarmingsputten tot en met de gewelven.

Naast de schoonmaak en het herstelwerk in de kerk is ook de ingang onder de toren aangepakt. Dit was een voorwaarde voor de schenking van de kroonluchters. Er zijn nieuwe automatisch openslaande deuren aangebracht en de betonnen vloer is vervangen door zwart marmer. Er komt een nieuw telmechanisme voor toeristisch bezoek in de opgang van de toren, zodat de huidige tourniquet zal verdwijnen en we de hoofdingang kunnen gebruiken bij huwelijken, uitvaarten en speciale evenementen.

Dankzij de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) zijn de regenpijpen en dakgoten doorgespoten, zijn de leiendaken gecontroleerd en hersteld. Met behulp van hoogwerkers zijn de muurankers, de luiken van de dakkapellen en de topgevels hersteld en opnieuw geschilderd.

Bezoekers die tijdens de toeristische openstelling in de kooromgang zijn geweest, hebben ongetwijfeld ontdekt dat er een vijfde werk van Egbert Modderman bij is gekomen. Hij heeft het schilderij *De dorstigen laven* tijdens de lockdown geschilderd in het schip; voorheen was de Librije zijn atelier.

In de nabije toekomst staat het vervangen van het brandmeldsysteem op de agenda, evenals het onderhoud van zowel het hoofd- als het koororgel. Het koororgel heeft last van corrosie in de luchtvoorziening naar de prestantpijpen. Dit zijn de pijpen die zichtbaar in de orgelkast staan. In het hoofdorgel moeten enkele pulpeten worden vervangen. Daarna is het pas mogelijk om de instrumenten generaal te stemmen.

Hoewel de Stichting Martinikerk subsidies ontvangt voor deze werkzaamheden, moet er ook een behoorlijke eigen bijdrage worden betaald. Die kunnen we gedeeltelijk dekken met inkomsten vanuit de verhuur. Giften zijn uiteraard van harte welkom, de Martinikerk heeft een ANBI status, wat inhoudt dat uw giften aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting.

foto: Jan Haak

n memoriam Jaap Beintema

Jan Visser

Op vrijdag 20 augustus jongstleden overleed op 87-jarige leeftijd Jaap Beintema, emeritus hoogleraar biochemie aan de Rijksuniversiteit Groningen en erelid van de Vereniging Vrienden Martinikerk. Jaap was een markant persoon die velen van jullie hebben gekend, persoonlijk of via artikelen in *Miniatuur*, en hij was altijd aanwezig op onze jaarvergadering. Jaap had een band met de Martinikerk: hij trouwde er in 1959 met Anneke de Jong.

Al snel na de oprichting van de Vereniging Vrienden van de Martinikerk in 1982 werd hij daarvan lid. Na zijn emeritaat in 1999 was hij van 2002 tot 2009 lid van het bestuur, van 2006 tot 2009 redactielid van *Miniatuur* en vanaf 2007 tot 2014 vrijwilliger voor allerlei activiteiten ten bate van de Martinikerk, bijvoorbeeld als gastheer achter de toeristische balie. In die jaren deed hij veel en grondig onderzoek naar de grafzerken in de Martinikerk. Het resultaat daarvan is te lezen in het boekje *Ferwactende een frolike operstandinge*, dat hij als lid van een collectief schreef en dat uitkwam in 2012. Jaap was een expert op het gebied van grafzerken, ook in de Der Aa-kerk. Zijn favoriete naslagwerk hierover was *Groninger gedenkwaardigheden* door A. Pathuis uit 1977. Bij zijn afscheid van de VVM op 19 november 2014 werd hij benoemd tot erelid. Ook daarna heeft Jaap ons nog gediend met vele artikelen en adviezen. Wij verliezen in Jaap een trouwe en toegewijde medewerker die wij met respect gedenken.

Persoonlijk had ik een bijzondere band met hem. Hij heeft mij in 2009 geïntroduceerd als zijn opvolger in het bestuur van de VVM. Daarna hebben we veel gedebatteerd over grafzerken en schilderijen in de Martinikerk. In 2015 kreeg ik van hem een USB-stick met zijn trouwfoto's uit 1959: zo zag de Martinikerk er uit vóór de restauratie. Unieke beelden!

Jaap was een levensgenieter en hij genoot van een goed glas wijn. Bovendien kon hij boeiend vertellen over de vele reizen die hij had gemaakt samen met zijn zoon Kees en over zijn tijd als docent in Indonesië van 1967 tot 1970. Was het altijd koek en ei? Nee, Jaap kon soms ook drammerig zijn, maar hij was nooit haatdragend en stelde zich altijd vriendelijk en behulpzaam jegens iedereen op. In zijn laatste e-mail van 24 juni jongstleden gaf hij commentaar op mijn artikel in het vorige nummer van *Miniatuur* over de grafzerk van bisschop Knijff en voegde extra informatie toe. Hier zal ik dieper op in op pagina 4 en 5.

Door het overlijden van Jaap verlies ik een dierbare vriend.

Mil de rechthebbende opstaan?

Commentaar op Miniatuur juni 2021 van Jaap Beintema

Jan Visser

Jaap was van mening dat het graf op de bovenste foto op pagina 3 van de vorige *Miniatuur* niet het graf was van bisschop Knijff, maar van het geslacht SICKINGA.

Hieronder zijn argumentatie:

Aan de redactie van Miniatuur,

Beste vrienden.

Gisteren bij de post vond ik de Juni nummers van zowel Groninger Kerken als van Miniatuur. Dus mooi leesvoer! Hierbij commentaar over twee punten.

Groeten,
Jaap

1. Grafnummer 9 in het laagkoor, volgens de plattegrond in het boekje *"Ferwactende een frolike operstandinge"* was ongetwijfeld een mooi gedecoreerde steen. Maar er is niets meer te zien. In de steen zijn een aantal gaten. Dit suggereert dat in het verleden een opbouw is geweest met meer informatie. Van de heer Henk Hartog is informatie ontvangen over dit graf: Het is vele eeuwen eigendom geweest van de familie Sickinga (in ieder geval tot 1827).

Ao 1630 den 22 maius hebben de arffgenamen van zal. borge. Johan Sickinga dijt graft laeten tekenen. Anno 1662 den 24 Feb. heeft de e.e. joncker Feijo Sickinga dese legerstede op hem laten overteickenen; etc.

2. Wat is bekend over de grafkelder op de onderste foto op p. 3, dus op het hoogkoor? In mijn stuk uit 2016 heb ik nog informatie gevonden over de ingang van de Egbert Alberda Kelder, die voor de restauratie op het hoogkoor lag (uit het boek door J.A. Feith et al. uit 1910). De verhoging van het hoogkoor die verwijderd was in de dertiger jaren, is tijdens de restauratie van 1962-1975 weer aangebracht. Dit is min of meer de situatie van omstreeks 1923 toen het koor ook is gerestaureerd. Het is niet bekend dat wijzigingen zijn aangebracht in de locatie van de mooie serie grafzerken in het hoogkoor. Wel is de steen met het opschrift *"Dit is de ingange van de e.e. EGBERT ALBERDA kelder"* (GDW 1513) verplaatst naar het transept.

Groeten van Jaap

Mijn antwoord hierop was:

Dag Jaap,

Hartelijk dank voor jouw deskundige commentaar.

Mijn reactie: de grafsteen op de foto zou volgens jouw informatie van de familie Sickinga zijn en niet van bisschop Knijff. Dit lijkt mij heel onwaarschijnlijk.

Knijff is gestorven in 1576 en begraven in een noodgraf in de kooromgang. In 1578 is hij (volgens *"Oudheden en gestichten van Groningen en Groningerland"* H.v.R. Leiden 1724) herbegraven in het koor. Het is volstrekt aannemelijk dat hij als bisschop een ereplaats kreeg in het koor van de Rooms Katholieke kerk. Gezien het feit dat van de grote grafsteen *alle* ornamenten zijn verwijderd mogen we aannemen dat dit is gebeurd na de Reductie van 1594.

Zou dit graf daarna in gebruik genomen zijn door de fam. Sickinga? Mijn vraag is dan: Was die familie Sickinga zo'n belangrijke familie in Groningen dat ze een graf zouden hebben verkregen op zo'n dominante plaats?

En in de tweede plaats: als het graf door de familie Sickinga in gebruik is geweest gedurende twee eeuwen tot 1827, waarom zijn dan alle symbolen van de grafsteen afgehakt? Waarom is geen enkel wapen of iets dergelijks van de familie Sickinga aanwezig?

Jouw tweede opmerking: de grafkelder op foto 2. Als je de foto goed bekijkt zie je dat de grafkelder niet *onder* het hoogkoor, maar (gedeeltelijk) ervoor ligt. Tel de pilaren maar op de achtergrond: negen stuks. Zo te zien bestaat die kelder zelfs uit twee delen. Het is mogelijk dat het meest oostelijke deel de kelder is geweest van de familie Alberda.

In elk geval ligt die kelder niet op de plaats waar de grote grafsteen ligt. Het zou interessant zijn om de restauratierapporten van De Vrieze nog eens te kunnen raadplegen of andere bronnen. Als jij nog iets meer weet houd ik mij daarvoor aanbevolen!

Tot zover mijn antwoord aan Jaap. Hij heeft helaas niet meer gereageerd.

Nader onderzoek leverde echter veel meer interessante details. Op de volgende bladzijde gaan we hier verder op in.

In de eerste plaats over het graf van de familie Sickinga

Wat betekent het citaat:

“Ao 1630 hebben de arffgenamen van zal. Borge. Johan Sickinga dijt graft laten teekenen”?

Johan Sickinga leefde van 1576 tot 1652; hij was burgemeester in Groningen. In 1630 kan er nog geen sprake zijn van erfgenamen van hem. Wij kennen wel twee naamgenoten, geboren in respectievelijk 1445 en 1505. Maar het is zeer onwaarschijnlijk dat hun erfgenamen in 1630 een graf in de Martinikerk zouden hebben geclaimd op de plaats van de grafsteen van Knijff.

Volgens het citaat zou *“joncker Feijo Sickinga het graf in 1662 op hem laten overteekenen”*. Op zich is dat mogelijk, want Feijo was een zoon van Johan. Hij is geboren in 1610 en overleden in 1666. Hij was ook burgemeester in Groningen.

Belangrijke personen dus die zeker een grafsteen verdienden. Zou die er niet geweest zijn? Jawel! Helaas is die grafsteen na de restauratie niet herplaatst in de kerk, maar ligt nu buiten, naast de noordzijde van het transept achter de nooduitgang.

Vergelijk het wapen op de foto van de steen maar met het wapen van de familie Sickinga.

Met *“dijt graft”* in het citaat is dus zeker niet een graf bedoeld onder de grote steen, maar een graf op een andere plaats.

De familie Sickinga was inderdaad een belangrijke familie in Stad en Ommeland. Zij bewoonden onder meer de Bredeborg in Warffum.

Op vele grafstenen is het familiewapen te vinden, onder anderen op de oudste grafsteen in de Martinikerk uit 1535 van Everhard Jarges.

Maar ook op een sluitsteen in het koor.

In de tweede plaats over de grafkelder

Uit foto's van opgravingen tussen 1964 en 1967 blijkt dat er diverse grafkelders aanwezig waren, waarvan de grootste juist voor het hoogkoor ligt.

Dat dit de grafkelder zou zijn voor de familie Alberda is mogelijk, maar aan de noorder zijkant op het hoogkoor is ook een kleine kelder. Dat is precies de plek waar een grafsteen ligt met een uitgebreide tekst in het latijn voor Egbertus Alberda (GDW 1517).

Een kleine steen met het opschrift *“Dit is de inganck van de E.E. Egbert Alberda kelder”* (GDW 1513) is herplaatst in het transept, midden voor het koor.

Tenslotte nog een interessante toevoeging.

In het beroemde boekje *“Ferwactende een frolike operstandinge”* heeft Antoine van der Meer geschreven:

“Er is druk gespeculeerd aan wie deze grafkelder heeft toebehoord. Op de opgravings-tekening vinden we een aantekening van een vermoeden: Bisschop Johannes Knijff (†1576), de eerste en tevens laatste bisschop van het eerste bisdom Groningen zou hier begraven kunnen zijn. Maar dat is allerminst zeker want bronnen zijn er niet.”

Ik houd het er toch op dat de grote grafsteen en de grafkelder oorspronkelijk hoorden bij het graf van bisschop Johannes Knijff.

ien Lutje Lanteern...

Wouter Levinga

Dit mag ook dit jaar weer uit volle borst gezongen worden op de jaardag van de naamgever van onze kerk. Net als voorgaande jaren zal deze dag niet ongemerkt voorbijgaan: het wordt een feest voor iedereen!

Lampionnen

Kinderen tot twaalf jaar kunnen op 30 oktober tussen 12.00 en 15.00 uur een voederbiet ophalen op de Vismarkt. Daar kunnen ze ook meteen zien hoe je van een voederbiet een lampion kunt maken. Op zaterdag 6 november is er ook nog een speciale workshop voor het maken van lampionnen, en wel bij het Museum aan de A, ofwel het Noordelijk Scheepvaartmuseum.

Voederbieten zien er op het eerste oog misschien wat raar uit, maar er worden elk jaar weer prachtige lampionnen van gemaakt volgens een eeuwenoude traditie in de stad Groningen. Dat je uit voederbieten lampionnen kunt snijden kent dus een lange historie. Oorspronkelijk werd er op Sint Maarten een bedeltocht gehouden voor de armen. Door gebrek aan geld en andere middelen werd de voederbiet als lampion gebruikt. Omdat rond 11 november in Groningen het bietenseizoen in volle gang is, hadden veel mensen altijd wel een flinke voorraad bieten. Het uithollen van een biet is ook niet zo moeilijk en je kan er een ontzettend mooie lampion van maken. Vandaar.

Op woensdag 10 november is dan het grote moment daar: de lampionnenoptocht. De optocht gaat door het centrum via het Martinikerkhof naar de Martinikerk. De begintijd van de optocht is nog niet bekend maar zal zo spoedig mogelijk via de website van de Martinikerk bekend worden gemaakt. Ook zal er weer een prijs worden uitgereikt voor de mooiste lampion.

Benefietmaaltijd en maaltijd voor dak- en thuislozen

Op maandag 8 november wordt er een benefietmaaltijd aangeboden in de Martinikerk. Deze benefiet-maaltijd kan eventueel ook worden thuisbezorgd. Daarvoor kunt u contact opnemen met het bestuur van de Vereniging Vereniging Martinikerk. De maaltijd voor de dak- en thuislozen wordt ook dit jaar weer gehouden in de Martinikerk. Op 9 november gaan de kerkdeuren vanaf 17.30 uur voor hen open. Naast de maaltijd is er voor de dak- en thuislozen een voorstelling van theatergezelschap Het Houten Huis.

Concert en vesper

11 november zelf staat onder andere in het teken van het traditionele sint-maartensconcert, dat van 12.30 tot 13.30 uur plaatsvindt in het schip van de Martinikerk in nauwe samenwerking met de stadsbeiaardiers. Organist Eeuwe Zijlstra zal ons dan, samen met het koor van de Groningse Schoolvereniging, sint-maartensliedjes en andere stukken laten horen. Het koor van de GSV staat onder leiding van Marcel den Os. Aansluitend is er een oecumenische vesper.

Let op: De genoemde data en tijden kunnen nog wijzigen in verband met de COVID-19-pandemie. Houd daarom de website van de Martinikerk in de gaten voor updates.